अत्र नेत्रादीनां उत्पलादिसादृश्यं वाच्यं, सरःश्रीणाञ्चाङ्गनासादृश्यं गम्यम् । "कथिता रसनोपमा । यथोर्द्ध्वमुपमेयस्य यदि स्यादुपमानता" ॥ "चन्द्रायते शुक्लरुचापि हसो हंसायते चारुगतेन कान्ता । कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि वारीयते स्वच्छतया विहायः" ॥ "मालोपमा यदेकस्योपमानं बहु दृश्यते" । यथा । "वारिजेनेव सरसी शशिनेव निशीथिनी । यौवनेनेव वनिता नयेन श्रीर्मनोहरा" ॥ क्वचिदुपमानोपमेययोर्द्वयोरपि प्रकृतत्वं दृश्यते ॥ "हंसश्चन्द्र इवाभाति जलं व्योमतलं यथा । विमलाः कुमुदानीव तारकाः शरदागमे" ॥ "अस्य राज्ञो गृहे भान्ति भूपानीता विभूतयः । पुरन्दरस्य भवने कल्पवृक्षभवा इव" ॥ अत्रोपमेयभूतविभूतिभिः कल्पवृक्षवैभवा इवेति" उपमानभूता विभूतय आक्षिप्यन्त इति आक्षेपोपमा । अत्रैव "गृहे इत्यस्य" "भवने इत्यनेन प्रतिनिर्द्देशात् प्रतिनिर्द्देश्योपमा इत्यादयश्च न लक्षिताः एवंविधवैचित्र्यस्य सहस्रधा सन्दर्शनात्" सा०द० । "प्रसिद्धेरनुरोधेन यः परस्परमर्थयोः । भूयोऽवयवसामान्ययोगः सेहोपमा मता" स०कण्ठा० ।

३१ उपमानम् । "सदृशात् सदृशज्ञानमुपमानं द्विधेह तत् । स्यादेकमनुभूतार्थेऽननुभूते द्वितीयकम्" ।स०कण्ठा०।तत्रानुभूतार्थे यथा"सर्व्वप्राणप्रवणमघवन्मुक्तमाहत्य वक्षस्तत्संङ्घाता द्विघटितदलत्खण्डमुच्चण्डरोचिः । एवं वेगात् कुलिशकरोत् व्योम विद्युत्सहस्रं भर्त्तुर्वज्रज्वलनकपिशास्ते च रोषाट्टहासाः" ॥ अननुभूते "तां रोहिणीं विजानीहि ज्योतिषामत्र मण्डले । समूहस्तारकाणां यः शकटाकारमाश्रितः" ॥

३२ उपमेयोपमा "पर्य्यायेण द्वयोरेतदुपमेयोपमा मता" दर्पणे । "कमलेव मतिर्मतिरिव कमला तनुरिव विभा विभेव तनुः"

३३ उल्लासः "एकस्य गुणदोषाभ्यामुल्लासोऽन्यस्य तौ यदि" । च० । तत्र गुणे "अपि मां पावयेत् साध्वी स्नात्वेतीच्छति जाह्नवी । दोषे, "काठिन्यं कुचयोर्दृष्टं वाञ्छन्त्यः पादपद्मयोः । निन्दन्ति विश्वधातारं त्वद्वाटीष्वरियोषितः" ।

३४ उल्लेखः "क्वचिद्भेदाद्ग्रहीतॄणां विषयाणां तथा क्वचित् । एकस्यानेकधोल्लेखः यः स उल्लेख इष्यते" सा०द० "प्रिय इति गोपवधूभिः शिशुरिति वृद्धैरधीश इति देवैः । नारायण इति भक्तैर्ब्रह्मेत्यग्राहि योगिभिर्देवः" । "गाम्भीर्य्येण समुद्रोऽसि गौरवेणासि पर्वतः" ।

३५ ऊर्जस्वि "ऊर्जस्वि रूढ़ाहङ्कारम्" इति "अपकर्त्ताहमस्मीति हृदि ते मा स्म भूद्भयम् । विमुखेषु न मे खड्गः प्रहर्त्तुं जातु वाञ्छति एवमुक्त्वा परोयुद्धे निरुद्धोदर्पशालिना । पुंसा केनापि तज्ज्ञेयमूर्जस्वीत्येवमादिकम्" इति च दण्डी ।

३६ एकावली पूर्व्वं पूर्व्वं प्रति विशेषणत्वेन परं परम् । स्थाप्यतेऽपोह्यते वाचा स्यात्तथैकावली द्विधा" । सा०द० स्थापने । "सरोविकसिताम्भोजमम्भोजं भृङ्गसङ्गतम् । भृङ्गायत्र ससङ्गीताः सङ्गीतं सस्मरोदयम्" । वर्जने । "न तज्जलं यन्न सुचारुपङ्कजं न पङ्कजं तद्यदलीनषट्पदम् । न षट्पदोऽसौ न जुगुञ्ज यः कलं न गुञ्जितं तन्न जहार यन्मनः' ।

३७ कारकदीपकम् "क्रमिकैकगतानान्तु गुम्फः कारकदीपकम्" । च० अत्र कारकः क्रिया कर्त्तृत्वादिसंज्ञाकारित्वात् "गच्छत्यागच्छति पुनः पान्थः पश्यति पृच्छति" ।

३८ कारणमाला "परंपरं प्रति यदा पूर्व्वपूर्व्वस्य हेतुता । तदा कारणमाला स्यात्" । सा०द० "श्रुतं कृतधियां सङ्गाज्जायते, विनयः श्रुतात् । लोकानुरागो विनयान्न किं लोकानुरागतः" ॥

३९ काव्यलिङ्गम् "हेतोर्वाक्यपदार्थत्वे काव्यलिङ्गमुदाहृतम्" । सा०द० "जितोऽसि मन्द । कन्दर्प । मच्चित्तेऽस्ति त्रिलोचनः" अत्र पदार्थस्य हेतुता । वाक्यार्थस्य यथा । "यत्त्वन्नेत्रसमानकान्तिसलिले मग्नं तदिन्दीवरं मेघेष्वक्तरितं प्रिये तव मुखच्छायानुकारी शशी । येऽपि त्वद्गमनानुकारिगतयस्ते राजहंसा गतास्त्वत्सादृश्यविनोदमात्रमपि मेदैवेन न क्षम्यते" । अत्र चतुर्थपादार्थे आद्यपादत्रयार्थानां हेतुता ॥

४० काव्यार्थापत्तिः "कैमुत्येनार्थसंसिद्धिः काव्यार्थापत्तिरिष्यते" । च० "स जितस्त्वन्मुखेनेन्दुः का वार्त्ता सरसीरुहाम्" ।

४१ कैतवापह्नुतिः "कैतवापह्नुतिर्व्यक्ते व्याजाद्यैर्निह्नवे पदैः" । च० "निर्यान्ति स्मरनाराचा बालादृक्पातकैतवात्" । इयम् व्याजापह्नुतिरित्यन्ये अपह्नुतिशब्दे विवृतिः ।

४२ गूढोक्तिः "गूढोक्तिरन्योद्देश्या गीर्यदन्यं प्रति गद्यते" । च० "वृषापेहि परक्षेत्रादायाति क्षेत्ररक्षकः" । जारोद्देशेन वृषं प्रत्युक्तिः ।

४३ चपलातिशयोक्तिः चपलातिशयोक्तिस्तत् पौर्वापर्य्यव्यतिक्रमः" । च० "अग्रे मानोगतः पश्चादनुनीता प्रियेण सा" ॥

४४ छेकापह्नुतिः "छेकापह्नुतिरन्यस्य शङ्कातस्तस्य निह्नवे" ।